

Herbár Vlastivedného múzea v Hlohovci

The Museum of Homeland Studies in Hlohovec Herbarium

MIROSLAVA MALOVCOVÁ-STANÍKOVÁ

Vlastivedné múzeum v Hlohovci, Františkánske nám. č. 1, 920 01 Hlohovec,
malovcova.miroslava@zupa-tt.sk

Abstract: The Museum of Homeland Studies in Hlohovec was established in Hlohovec in 1959. At the beginning, its botanical collection contained only purchased specimens, later the collection fund was gradually enlarged by the museum staff. As of December 2021, the total number of herbarium specimens was 12.990 and 363 mushrooms (Voneš's collection, K. Voneš was pharmacist and amateur mycologist). The most important collector was museum employer R. Vavro. He collected 9.513 herbarium specimens during the period from 1974 to 2014. The largest number of specimens was collected in the vicinity of Hlohovec (W Slovakia). Others were sampled mainly in different parts of the western and central Slovakia, also minor number of specimens were collected in the Czech Republic, Hungary and Croatia. The collection include also non-vascular plants (mushrooms, lichens and bryophytes) as well as seeds and fruits.

Key words: collection, Slovakia.

Úvod

Vlastivedné múzeum v Hlohovci bolo založené 15. januára 1959 so sídlom v budove v tom čase bývalého františkánskeho kláštora. Založenie múzea by sa zrejme nikdy neuskutočnilo bez aktivity členov Vlastivedného krúžku pri Okresnom dome osvetu v Hlohovci. Od roku 1957 do roku 1959 pracoval krúžok vo viacerých oblastiach s dôrazom na históriu, archeológiu, národopis a prírodu. V uvedených rokoch vydával vlastný časopis pod názvom Informačné správy, ktorý neskôr vychádzal pod hlavičkou novovzniknutého múzea (Urminský & Pastorek 2009).

Zbierkový fond múzea sa v prvých rokoch od založenia rozširoval najmä o zbierky prírodných vied. Vtedajší riaditeľ Mikuláš Valeník spolu s Jánom Osvaldom sa zameriavali najviac na entomológiu. Neskorší riaditeľ Oto Ottinger sa venoval najmä stavovcom. Oblasť botaniky bola spočiatku tvorená herbárovými položkami získanými od súkromných zberateľov, málopočetný herbár neskôr výrazne rozšíril Rudolf Vavro. V roku 2008 sa stav fondu blížil k počtu 12 000 kusov (Urminský & Pastorek 2009).

Metodika

Výskum sa v botanickom depozite realizoval priebežne v súvislosti s náplňou práce. Bol zameraný na základné informácie o herbárových položkách, zberateľoch, lokalitách aj počtoch druhov v jednotlivých rodoch.

Názvy druhov sú uvedené podľa Zoznamu nižších a vyšších rastlín Slovenska (Marhold & Hindák 1998).

Výsledky a diskusia

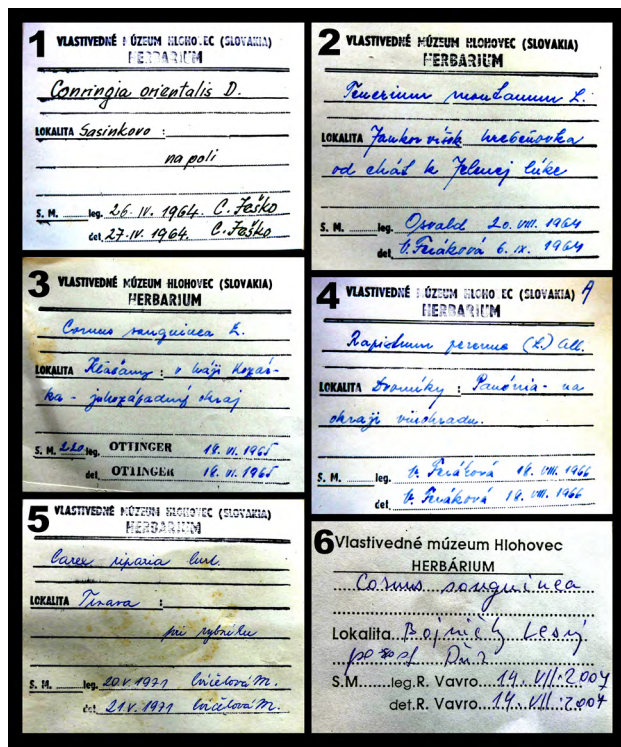
Botanický depozit Vlastivedného múzea v Hlohovci je zaregistrovaný v medzinárodnej databáze Index Herbariorum, ako aj v „The Index herbariorum Reipublicae bohemicae et Reipublicae slovacae“ pod skratkou HLO (Vozárová & Sutory 2001; Thiers 2022+).

Herbár je usporiadaný a jeho materiál spracovaný v zmysle Maďalského systému (Maďalski 1961). Herbárové položky sú uložené po jednotlivých rodoch v dvojitych prebaloch a nachádzajú sa v očíslovaných boxoch z tvrdého papiera (obr. 1) v stabilných kovových stojanoch. Etikety so základnými údajmi o danej rastline sú nalepované vpravo dole. Každý zberateľ používal svoje vlastné etikety (pozri ukážku vybraných etikiet na obrázku č. 2). V súčasnosti má herbár štandardizované herbárové etikety.

Obr. 1. Ukážka boxov. Foto: M. Malovcová.

Fig. 1. View of the boxes. Photo by M. Malovcová.

Obr. 2. Herbárové etikety vybraných zberateľov. Foto: E. Knotek.

Fig. 2. The herbarium labels of selected collectors. Photo by E. Knotek.

Najväčší počet zbierok je z okolia Hlohovca. Ostatné kolekcie pochádzajú najmä z rôznych častí západného a stredného Slovenska, menšie aj z Českej republiky, Maďarska a Chorvátska. Prvé herbárové položky boli získané od súkromných zberateľov. Najznámejším bol amatérsky florista Cyprián Ješko, ktorého zbery pochádzajú z okolia obcí Sasinkovo, Ríšňovce, Kľačany, Rumanová, Dvorníky a samozrejme z okolia Hlohovca. Pri tvorbe herbára mu pomáhala jeho manželka Amália. Celkove je vo fonde HLO uložených takmer 1 800 položiek, avšak v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave je uložených až 14 357 herbárových položiek od uvedených zberateľov (Vavro & Vozárová in Vozárová & Šípošová eds. 2010).

Najstaršia herbárová položka je z roku 1948, ide o endemit *Daphne arbuscula* z Muránskej planiny, ktorý zbieral J. Švec. Ďalšie staršie zbery zrealizované ešte pred vznikom múzea sú z rokov 1956 a 1957.

Ako je vyššie uvedené, najväčšie množstvo herbárových položiek vlastným zberom získal R. Vavro. Od roku 1974 do roku 2014 obohatil herbár o 9 513 položiek (pozri tab. 1).

Najväčšie množstvo zberov (193 položiek) je v rámci rodu *Veronica*. Ostatné rody s najväčším počtom položiek uvádza tab. 2.

Celkový počet herbárových položiek cievnatých rastlín k decembru 2021 bol 12 990. Súčasťou herbára je tiež jedinečná zbierka modelov húb v počte 363 kusov, zakúpená od PhMr. K. Voneša v roku 1978. Táto zbierka je výnimočná aj spôsobom výroby, pretože je vyrobená zo stlačených pilín a slúži predovšetkým na výstavné účely (niektoré mykologické výstavy sa stali aj putovnými). V súčasnosti prebieha postupná oprava poškodených modelov, čomu sa venuje pracovník múzea Anton Matušík.

Zbierka nižších rastlín pozostáva z troch častí. Jednou z nich je zbierka makroskopických húb. Okrem vyššie uvedených modelov húb obsahuje len 5 položiek získaných zberom. Zbierka bola založená len nedávno, v roku 2019. V tom istom roku bola založená aj zbierka lišajníkov a machorastov. Kolekcia lišajníkov obsahuje 5 položiek, ktoré predstavujú druhy *Cetraria islandica* a *Xanthoria parietina* a zbierka machorastov má 10 položiek, ktorú tvoria druhy *Ceratodon purpureus* a *Rhytidiadelphus triquetrus*. Všetky zbery pochádzajú z okolia Hlohovca.

Zbierka semien a plodov založená taktiež nedávno (v roku 2020), pozostáva z 19 zberov, ktoré sa realizovali v okolí Hlohovca, v Seredi, Sládkovičove a Cíferi. Zaujímavý je napríklad zber plodov chráneného stromu *Juglans nigra*, rastúceho v seredskom parku. Jeho vek sa odhaduje na 300 rokov. Zahraničné zbery plodov pochádzajú z Chorvátska.

Napriek tomu, že herbár bol založený relatívne nedávno a nie je taký rozsiahly ako v iných organizáciách, dostatočne dokumentuje flóru blízkeho i vzdialenejšieho okolia mesta Hlohovec. Výpožičky herbárových položiek sa realizujú najmä za účelom vedecko-výskumných činností inštitúcií, ktoré majú v náplni práce flórové projekty, ako je napríklad Prírodovedecká fakulta UPJŠ v Košiciach alebo Botanický ústav CBRB SAV v Bratislave.

Pod'akovanie

Ďakujem kolegovi Erikovi Knotekovi za realizáciu aj úpravu fotografií.

Tab. 1. Zoznam zberateľov s uvedením počtu zberov, oblasti a obdobia zberov.

Tab. 1. The list of collectors, the number of databased herbarium specimens and the area and the period of collections.

Zberateľ	Počet zberov	Oblasti zberu	Obdobie zberov
Rudolf Vavro	9 513	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Podunajská rovina, Malé Karpaty, Tribeč, Veľká a Malá Fatra, Kysucká vrchovina, Zvolenská kotlina, Muránska planina, Červený kláštor, Česká republika (Chudenice, Krkonoše, PR SOOS pri Chebe, Šumava - Frymburk)	1974 – 2014
Cyprián Ješko	1 789	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Malé Karpaty, Orava, okolie Bratislavy, Maďarsko (Budapešť)	1956 – 1970
Oto Ottinger	885	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Malé Karpaty, Súľovské vrchy	1964 – 1970
Marta Cvičelová	293 (získané zbery) a 83 (vlastné zbery)	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Malé Karpaty	1971 – 1972
Míroslava Malovcová	190	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Podunajská rovina, Chorvátsko (Crikvenica, Selce, ostrov Krk)	2016 – trvá
Ján Osvald	180	Nitrianska pahorkatina, Trnavská pahorkatina, Považský Inovec, Tribeč, Strážovské vrchy, Súľovské vrchy, Žilinská kotlina, Vysoké Tatry, Čierna hora, Česká republika (Turnov)	1964 – 1969 a 1974 – 1975
Dvorský*	28	Považský Inovec	1982 – 1985
Mikuláš Valenčík	16	Nitrianska pahorkatina, Považský Inovec, Veľká Fatra	1964 – 1965 a 1974
Viera Feráková	8	Nitrianska pahorkatina, Považský Inovec	1964 – 1966
Baranovič*	2	Nitrianska pahorkatina, Považský Inovec	1973
Ladislav Jasenák	2	Štiavnické vrchy, Krupinská planina	1974
J. Švec*	1	Muránska planina	1948

* celé meno nie je známe

Tab. 2. Zoznam rodov cievnatých rastlín s najväčším počtom herbárových položiek.

Tab. 2. The list of the genera of vascular plants with the largest number of herbarium specimens.

Rod	Počet zberov
<i>Veronica</i>	193
<i>Galium</i>	184
<i>Tithymalus</i>	178
<i>Lamium</i>	169
<i>Potentilla</i>	168
<i>Campanula</i>	164
<i>Trifolium</i>	164
<i>Salvia</i>	162
<i>Viola</i>	146
<i>Acer</i>	143
<i>Ranunculus</i>	135
<i>Stachys</i>	125
<i>Quercus</i>	122
<i>Lathyrus</i>	117
<i>Hypericum</i>	116
<i>Plantago</i>	108
<i>Geranium</i>	102

Literatúra

- Mądalski, J. 1961. Ako si urobíme herbár. Osveta, Bratislava. 60 pp.
- Marhold, K. & Hindák, F. (eds.) 1998. Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava. 688 pp.
- Thiers, B. 2022+ [continuously updated]. Index Herbariorum: A global directory of public herbaria and associated staff. New York Botanical Garden's Virtual Herbarium, New York. Published at <http://sweetgum.nybg.org/science/ih/herbarium-list?NamOrganisationAcronym=HLO>, cit. 16.8.2022.
- Urminský, J. & Pastorek, I. 2009. Naše Vlastivedné múzeum v Hlohovci. In Urminský, J. (ed.). Vlastivedné múzeum Hlohovec 1959 – 2009. Trnavský samosprávny kraj, Hlohovec. p. 3–11.
- Vavro, R. & Vozárová, M. 2010. Ješko, Cyprián. In Vozárová, M. & Šípošová, H. (eds.). Osobnosti botaniky na Slovensku. Veda, Bratislava. p. 236.
- Vozárová, M. & Sutorý, K. 2001. Index herbariorum Reipublicae bohemicae et Reipublicae slovacae. Bull. Slov. Bot. Spoločn. Suppl. 7: 1–95.

Došlo 26. 10. 2022, prijaté 20. 11. 2022